

door Jef Schaap

27 april

Mijn reis was zeer voorspoedig. Met een korte tussenstop in Singapore kwam ik precies op tijd aan in Jakarta (zaterdag). Aan veel is te merken dat de SARS ook economisch slachtoffers maakt. Mijn KLM-vlucht op donderdag was geschrapt, zodat van twee halfvolle Boeings er een volle gemaakt kon worden op vrijdag. Dat betekent helaas, dat er een dag minder voor al het werk is.

Volgens een stewardess van de nieuwe crew die in Singapore aan boord kwam, is de bezettingsgraad van de hotels in Singapore slechts 20% in plaats van de gebruikelijke 95% op dit moment van het jaar.

In Jakarta werd ik opgewacht door Mas Yanto, een familielid van Ary Krisnawati. Hij werkt bij de luchtmacht en heeft daardoor overal toegang op het vliegveld en zijn uniform doet wonderen in dit land. Onder 'militair escorte' passeerde ik dus de douane. Passeren met een *selamat malam, selamat datang* en niet meer. Alle gratis medicijnen zijn nu dus in Yogyakarta. Ik kan nauwelijks geloven dat die berg in mijn bagage heeft gezeten.

Ik ben na een jaar weer in Indonesië. Of ik missionaris was, vroeg een Indonesiër op de luchthaven Soekarno-Hatta vrijwel meteen aan mij. Dat moest ik ontkennen, ook al ben ik me er heel bewust van, dat ik hier met een missie ben. Ik heb hem mijn visitekaartje van de Stichting gegeven. Ik ben dus meteen begonnen met 'uit te dragen'.

In Yogya wachtte Ignatia ('prachtig op weg naar de tachtig') op me en ik kreeg weer dezelfde kamer als vorig jaar, waar al die tijd nog geen toerist in gelogeed had. Het is echt mijn kamer dus. Vorig jaar zag ik op straat nog wel wat blanke snoeten, maar nu is me dat nog niet overkomen. In het vliegtuig van Jakarta naar Yogya was iedereen gekleurd.. Malaise dus. Om 21.00 uur was ik 'thuis'.

Gelukkig was mijn kakkerlak van vorig jaar nog op de mandikamer en ze herkende me meteen, want ze schoot direct op me af. Mijn spin, die altijd achter de kraan bivakkeerde, was vandaag nog niet thuis. Wel zijn er beduidend meer cicaks dan vorig jaar. Dat geeft zo'n heerlijk thuisig gevoel, als die over de muren achter de muggen aanschielen.

Indonesie. Wonderlijk land, waar ik iedere keer weer een hoop leer. Nu is scheren zonder kwast (vergeten) niet zo moeilijk, maar fotograferen met een lege batterij lukt ook al aardig.

Vanmorgen (zondag) ben ik vroeg met Ignatia naar de mis van 7.00 uur bij de zusters Onder de Bogen gegaan. Daarna heb ik Suster Mijnardien weergezien, mijn beschermengel in Yogya. Misschien is dat 'bescherm' iets overdreven, de rest niet. Ze was helemaal verrast, dat ik er plotseling weer was. Ze wist dat ik komen zou, maar niet wanneer. In de loop van deze week gaan we eens goed bijpraten.

Ze zei me, dat ze er heilig in gelooft, dat God er zijn best voor doet om de wereld voor iedereen zo goed mogelijk te maken en dat ze daaraan niet ging twifelen, zolang er mensen waren als ik. Ik was daar blij mee. Het intensieve en tijdrovende werk voor de Stichting is soms zo overstelpend, dat ik wel eens een beloning verlang om er vrede mee te hebben. Dat gevoel zit nu weer op de juiste plaats. Ik voel me opnieuw een helper in een veel groter geheel, dat ervoor zorgt, dat dingen gaan, zoals ze moeten gaan. Dan heb ik niet zo veel meer voor mezelf nodig en kan ik me nederig voelen als zij. Misschien word ik wel gestuurd bij het doen dat ik doe. Misschien ben ik toch wel een missionaris. Morgen gaat de bibelebouse berg medicijnen naar het ziekenhuis. U hoort nog van mij.

Vandaag, 28 april, is vooral zakelijk geweest.

Vanmorgen om 8.00 uur was ik in het ziekenhuis van de *Universitas Gajah Mada* om alle medicijnen af te leveren. Met Prof. Sja'bani heb ik alle lopende zaken kunnen doorspreken in aanwezigheid van Dr. Bambang, specialist voor interne ziekten. De

afspraken zijn goed gemaakt. De grote hoeveelheid medicijnen is alleen voor onze twee patiënten, tenzij er een overschot ontstaat, dat opgemaakt moet worden, doordat de uiterste gebruiksdatum is bereikt.

Wat dat betreft is Dr. Sja'bani bijzonder zorgvuldig, soms zelfs misschien te zorgvuldig naar ons idee. Het betekent wel, dat wij er heel goed van op aankunnen, *dat de lijn van de medicijnen via hem naar de patiënten bijzonder betrouwbaar is.* Dwi, die lachend mijn visitekaartje beheerst, was weer bij mij om te helpen en te vertalen op de momenten, die voor mij te snel gingen. De auto en de chauffeur van Ibu Lestari, Bapak Pri, reden ons. Gelukkig maar. Er gaat enorm veel in een Indonesisch personenbusje, maar zo'n lange slungel met een hoop medicijnen, meer dan een kerupukverkoper als handelswaar met zich meesjouwt...

Deze week zijn Dwi en ik uitgenodigd bij hem thuis, samen met de staf van de afdeling, om informeel wat verder te praten en te eten. Ik verheug me erop. Hij en zijn vrouw zijn erg gastvrij en er is een mogelijkheid om heel veel zaken in alle rust te bespreken. Ik heb een enorme vragenlijst.

Daarna probeerde ik post naar onze donateurs te versturen, wat niet goed lukte. Er waren maar tien postzegels met de waarde die ik nodig had. Gelukkig heeft Burung Manyar meer financiële helpers. Even geduld dus.

Een bezoek aan Suster Mijnardien was weer een goed meditatief rustpunt op de dag. Ik begin mijn bezoek hier nu al te ervaren als een ontspannende retraite, ver weg van al dat jachtige gedoe in Nederland, dat zich nu onmogelijk meer met me kan bemoeien.

Geen lichamelijke rust had ik nodig. Ruimte in mijn hoofd om creatief te zijn.....

Tegelijk kon ik met Sr. Bernadet de financiën doornemen. Ary krijgt haar geld van de Stichting via haar administratie. Ze had meer overgehouden dan ik dacht. De koers van de rupiah veroorzaakte het kleine verschil. Toch knap na drie jaar transacties op afstand. *De financiële lijn naar Ary is dus ook in orde.*

De rest van de dag is voor administratie en planning. Ik heb mijn eerste gedroogde vissenkoppen als lunch kunnen vinden. Het gaat dus prima met mij. Ik voel me in deze stad, zoals altijd, weer helemaal thuis. Het grootste probleem is vooralsnog: waar vind ik meer dan tien postzegels?

(p.s. Hoe het hier met de trema's zit heb ik nog steeds niet uitgevonden. Dit bericht is in eerste instantie geschreven voor onze donateurs, die uit de nieuwsbrieven langzamerhand wel de door mij gebruikte namen herkennen. Mogelijk spreek ik voor sommige lezers enigszins in raadsels, Ma'afkan saya.)

Nieuws van **29 april 2003** »

29 april.

Op het briefje in een Chinees wenskoekje stond: *Het geluk is deze week aan uw kant.* In het Frans staat het er veel mooier: *Cette semaine la chance vous sourit.*

Inderdaad: er zijn hier heel wel veel mensen die mij overal toelachen.

Nieuws van **30 april 2003** »

Vandaag is het 30 april.

Iedere keer weer zie ik de ongelovige gezichten van de mensen voor me, die denken dat ik schromelijk overdrijf als ik zeg, dat negen dagen veel te weinig is voor het werk, dat ik hier wil en moet doen.

Ietwat meewarig wordt er dan gezegd, dat zo iets toch in een kleine week te regelen valt. En dan weet ik weer, dat de Aziatische wereld te vaak met te westerse maat gemeten wordt. Mogelijk ook die in het Midden-Oosten. Omgekeerd is een al te oriëntaalse instelling ook niet goed. Daar is deze hectische wereld dan toch weer te hard werkelijkheid voor.

Mogelijk stelt het werk in tijd minder voor dan het lijkt, maar alleen al de voorbereidingen, het leggen van contacten, het tactisch afdwingen van antwoorden, het boeken van transport, het opzetten van een nauwsluitende agenda voor een paar dagen in een permanent veranderlijke wereld, vergen een grote investering.

Goed, het programma van vandaag?

Eindelijk email-contact met Bandung. Een ticket gekocht op het station voor de nachttrein van donderdag. Dan verlies ik overdag geen tijd en hoef ik ook geen tijd te verknoeien met het zoeken van een acceptabel guesthouse in Bandung. De daaropvolgende nacht kom ik dan weer terug.

Vanavond is er een uitnodiging van Dr. Sja'bani voor een etentje bij hem thuis, samen met de staf van het ziekenhuis en hun echtgenoten. Dwi zal mijn partner zijn. Dat wordt hard werken, want een heleboel vragen moeten nog gesteld worden.

Op het hoofdkantoor heb ik voldoende postzegels gevonden om mijn verzendproject af te ronden en na een lange warme wandeling, waarbij elke becakrijder nors er het zwijgen toe deed, kwam ik bij de *Yayasan Tarakanita* van de zusters CB. Een soort sociale stichting voor de werknemers van de stichting, die ook aan ziektekostenverzekering doet. Sr. Verona verschaftte mij alle informatie over verzekeringen, schaduw, een AC en veel te drinken. Een Samaritaans oponthoud.

Morgen: ik denk een bezoek aan de dialyse-afdelingen van de ziekenhuizen *Panti Rapih* en *Bethesda*.

En nu? Naar de mandikamer en daarna slapen om vanavond op het diner fit te zijn.

Nieuws van **1 mei 2003** »

1 mei

Gisteravond was het diner bij Dr. Sja'bani thuis. Zijn staf was gedeeltelijk ook aanwezig. We hebben heel wat afgepraat, met daar tussendoor af en toe zaken die ik in mijn geheugen heb gestopt ten bate van de Stichting.

Toch heb ik voor vanmorgen in het ziekenhuis een afspraak gemaakt met Dr. Heru. Ik kende hem al van vorig jaar en steeds meer wordt mijn indruk bevestigd, dat hij naast de idealistische artiest Sja'bani de realistische man van de praktijk is. Het e-mailcontact met hem was ook tot nu toe heel to the point.

Zo ook mijn gesprek vanmorgen. Ik heb veel extra informatie kunnen verzamelen over verzekeringen, medicijnen, kosten en vooral over sociale en psychologische begeleiding van patienten. In zijn ideeën past in ieder geval wel ons idee van een patientenorganisatie, een helpdesk en een vraagbaak. Ook het idee een Indonesisch dieetkookboek voor nierpatienten samen te stellen, leek hem een heel zinnig aanbod. Zij kennen wel de mogelijkheid dat een adspirantrtransplantatiepatient met een voorganger overleg kan plegen zoals donoren dat ook kunnen, maar verder is er weinig permanent beschikbare informatie. De meeste informatie wordt een op een gegeven: tussen arts en patient. Wel bleek een transplantatiepatient op eigen initiatief met wat lotgenoten bijeengekomen te zijn om elkaars ervaringen uit te wisselen. Zij krijgen het adres van onze Stichting met het verzoek contact op te nemen. In Bandung schijnen ook groeperingen van dialysepatienten te bestaan. Daar kom ik morgen dus achter. Ik ben optimistisch. De eerste aanknopingspunten om tot een patientenservice te komen zijn er. Dat was een van de doelstellingen van mijn reis.

Nu: mandien, siesta, eten, mandien, nachttrein Bandung.

(ps. zou nu werkelijk mijn enige probleem zijn, dat ik die trema's niet kan vinden?)

Nieuws van **3 mei 2003** »

3 mei

Terug uit Temanggung. Zo dadelijk ga ik naar mijn eigen bed. Dat zal heerlijk zijn, na twee nachten slapen in een trein die expres doet. De reis naar Bandung heeft enorm veel resultaat opgeleverd met naar mijn gevoel ook consequenties voor het beleid en doelstelling van de Stichting.

Het bezoek in Bandung heeft een prima contact gebracht met Dr. Rubin (Surachno), die werkt in het Dr Hasan Sadikinziekenhuis, het voormalige Wilhelminaziekenhuis aan de Jalan Pasteur. Zijn directe baas is Dr. Rulli, die ik niet ontmoet heb, omdat die voor een congres in Yogyakarta was. Dr. Rubin was een bijzonder opgewekte, en gezellige prater, die heerlijk ter zake kon komen. Hij ziet veel in een opzet van een helpdesk en vraagbaak, ook al vraagt hij zich af of een website daar voor de Indonesier de geeigende

weg is. De papieren weg zal de belangrijkste weg blijven, via de artsen, want voorlopig is een patient niet anders te bereiken. Hij wil al zijn medewerking geven bij het verstrekken van brandende vragen en antwoorden, waarmee we kunnen beginnen, het verschaffen van adressen, het verspreiden van materiaal, het bewerken en vertalen, een vragenlijst van ons onder de dialysepatienten laten rouleren enz.

Ik denk dat we vooral via hem een goede insteek hebben voor het hele helpdeskproject. De manier waarop door zijn team gewerkt wordt, is zeer efficiënt, kostendrukkend en sociaalvoelend. Ik ging niet voor niets naar Bandung.

Die werkwijze wordt volledig gerealiseerd door het speciale dialyseziekenhuis Nyonya Habibie, dat volledig gesponsord door Nederland via de stichting NeBa is opgezet en nog steeds gesteund wordt. Ook daar heb ik rond mogen kijken en heb ik interessante gesprekken gehad met de administratief beheerder, de technicus en een sociaal werkster. Dit project met een all over sociale denkwijze en aanpak is uniek in Indonesië. Vandaar dat in dit centrum veel personeel wordt opgeleid voor andere klinieken in Indonesië, zodat het educatief ook toonaangevend is. Ook daar is een grote bereidheid om samen te gaan werken.

Wij krijgen o.a. een calculatie van de medicijnen, die gebruikt worden door de minvermogende patienten die niet verzekerd zijn. Voor de dialyse betalen zij nu naar vermogen en dat bedrag kan nul zijn. Alleen de medicijnen kunnen ze niet betalen en die worden door niemand meer vergoed. Mogelijk ligt daar een begin om ook dialysepatienten te gaan helpen. De families worden gescreend door de sociaal werkster, met wie ik geluncht heb en een bijzonder prettig gesprek heb gehad. Dat contact is dus ook gelegd.

Tenslotte bezocht ik de kleine dialyseafdeling van het grote Carolus Borromeusziekenhuis. Het is ooit ook opgezet door de zusters Onder de Bogen uit Maastricht, evenals het ziekenhuis Panti Rapih in Yogyakarta. Daar bleken alleen maar verzekeringsloze patienten te komen, die betaald werden via bekenden uit de kerk, de maatschappij waarbij ze werkten enzovoort. Al die hulp bleek wel limieten te kennen, vooral tijdslimieten, zodat bij deze patienten iedere keer weer de vraag opdook: hoe lang kan ik nog overleven.

Bij twee patienten was die situatie zo urgent, dat ze zelf al doorgezet hadden, de financiën gevonden hadden, maar wat nog urgenter is, ook een donor. Dat de transplantatie nog geen feit was, kwam door de angstige vraag: wat daarna? Daar diene zich mogelijk twee nieuwe patienten aan voor onze Stichting. Zij hebben ons adres, ik heb het hunne. In het bestuur wordt binnenkort verder gepraat over wat wij aan zouden kunnen en hoe de nieuwe patienten gescreend moeten worden.

Tenslotte: het is mij duidelijk geworden, dat een en dezelfde verzekering totaal anders uitkeert in Yogyakarta vergeleken met Bandung. Per regio zullen we dus moeten inspelen op verschillende basissituaties.

Tot zover even. Wel doe ik aan iedereen de groeten van Ibu Sulastri, haar man en twee zoons. Het gaat hen relatief goed. Over het bezoek aan hen misschien morgen. Dan staat ook het bezoek aan Ary Krisnawati op het programma.

Nieuws van **3 mei 2003** »

Dit is Indonesië.

Bandung. Na drie ziekenhuizen, drie dialysecentra, veel specialisten en ander personeel in een bloedheet Bandung houd ik mijn missie voor BURUNG MANYAR even voor gezien. Langzaam slenter ik de beroemde Dagoweg af, die nu wel anders zal heten, van de Bukit Dago naar het centrum. Ik heb nog twee uur voor mijn dag/nachttrein terug naar Yogya vertrekt. Ik heb zin in een ouderwetse kop koffie, waar de koffiekorreltjes nog bovenop drijven en waar je in moet happen.

Aan de bebouwing van nu herken ik een mogelijke bebouwing van 1995. Na een moment zie ik die ook voor me en met die plattegrond in mijn hoofd vind ik de Jalan Maulana Yusuf terug en het guesthouse waar ik ooit gelogeed heb met mijn jongste zoon. Een klop op de keukendeur. Dat is de ingang voor de huisbewaarster. Indertijd had ze een zoontje van ongeveer een jaar, Geri. Het is een jongen van ongeveer negen, die opendoet en mij argwanend bekijkt. *Selamat sore, nama saya Jef.* Bij het eerste knikt hij

bevestigend,. Bij het tweede kijkt hij: dat zal wel. Hij zegt zijn naam niet. Dat is slim van Geri, want zo kan hij niet onverhoeds rechtstreeks aangesproken worden. Is je moeder thuis? Ja. Gelukkig wel, denkt hij, ik zie het aan zijn ogen. Pauze. *Panggilnya, ya?* Dat lijkt hem een aanvaardbare oplossing van het probleem en hij verdwijnt om haar te roepen.

Even later staat daar Ibu Ety. Ze kijkt even en dan rolt haar ene oog naar voren en haar ontspoorde naar opzij en slaat ze haar handen tegen de wangen en op haar hoofd. *Niet vergeten. Niet vergeten. Nu slapen?* En ze maakt een slaapbeweging met handen en hoofd.

Of ik koffie wil. O, wat is Ety nu *senang*. *Niet vergeten*. Ze maakt van die echte ouderwetse, waar de koffiekorreltjes nog bovenop drijven en waar je in moet happen. En we praten bij. Over de buurvrouw, die ook een guesthouse had, waar ik in 1983 al logeerde en die in 1995 in brand was gevlogen, de buurvrouw, en zwaar verminkt bij haar zoon was gaan inwonen, waardoor ik zoekende in dezelfde straat bij Ibu Ety terecht was gekomen.

Of ik niet bang was voor de SARS, of de oorlog al voorbij was, of Hussein nu wel of niet dood was, of er maskers door buitenlanders gedragen werden en ze doet alle stadia van de SARS levendig voor. *Hoestslijm ja. En geen lucht. En voorhoofd panas. Nat. Geen hoestdrank. Dood ja? Dood ja! Ooooh!*

En we praten over de *sakit maag*, die ik toen had, en dat ik niet meer van die lekkere eitjes aan het ontbijt mocht eten en dat zij persoonlijk toost regelde op een rooster uit 1899, die ik zonder de ranzige Blue Band moest eten. En de *ceret*, de totale durchfall, waar ik aan leed, zodat ik geen drie stappen de deur uitkon, zonder een paar maal in hoge nood terug te keren. En dat ik toen later in die vakantie mijn enkel brak in Cilacap! Het gesprek werd steeds geanimeerder. Geri was ook ziek, drie dagen al niet naar school, en hoest met bloed, zij doet het levendig voor. *Hoestslijm ja. En geen lucht. En voorhoofd panas. Nat. Geen hoestdrank. Eten, nee. Slapen, nee. Dood ja?* Voor ik het weet, zeg ik, dat een dokter misschien wel nodig kan zijn. Vindt Ety ook. Er is een kinderdokter om de hoek en met de hoestdrank is dat 30.000 rupiah. Ze zwijgt en zucht en kijkt me aan. Ik wil nog mompelen, dat het misschien vanzelf wel overgaat, maar ik capituleer en geef 40.000. Ety verandert in een rapunzeltje dat een vreugdedans maakt, met het geld op haar hoofd. *Niet vergeten!* Even moet ik nog naar Geri kijken die met zijn ogen dicht voor de TV ligt. Ik toon mijn medeleven.

Dan ga ik. Ik beloof altijd weer langs te komen als ik in Bandung ben en te komen slapen als dat nodig is en Ibu Ety bezweert morgen naar de dokter te gaan, zodat alles weer beter wordt in dit leven.

You do all social work mister, zei een sociaal werkster in de dialysekliniek Nyonya Habibie.

All charity.

Zo is het. Je komt ertoe, voor je het weet.

Op de hoek van de straat zit een bedelaarster.

Ze krijgt 500 rupiah.

Niet vergeten.

Nieuws van **4 mei 2003** »

4 mei

Dodenherdenking. Ik ga me niet in welke bocht dan ook wringen om om 20.00 uur West-Europese tijd de stilte in acht te nemen. Voor mij geldt 20.00 uur WIB.

Gisteren heb ik Ibu Sulastri en familie in Temanggung opgezocht.

De ontvangst was uiteraard een onthaal, maar ondanks dat waren er gelukkig veel meer ongedwongen momenten dan vorig jaar. Ibu Sulastri is gezond en met wat voorzichtigheid kan ze vrijelijk haar leven leven. Er zijn op dit moment wat problemen, met haar voedsel en medicijngebruik, maar dat is alles Ik heb beloofd eens in het kookboek voor nierpatienten te snuffelen en de hele serie specialisten die ik inmiddels in binnen- en buitenland ken te interviewen. Mogelijk is dit het begin van het Indonesische kookboek voor nierpatienten in onze helpdesk. Ze wilde ook het adres van Ary hebben om ervaringen uit te wisselen. Ook dit past in ons idee van serviceverlening: patienten

adviseren patienten. Met de twee jongens gaat het ook prima, en ik heb ook een deel van de les wiskunde aan ongeveer twintig jongens en meisjes van om en nabij de zestien jaar door Bapak Widodo, de man van Ibu Sulastri, kunnen bijwonen. We hebben goede afspraken over schriftelijk contact, de medicijnen en de financiën kunnen maken.

Vandaag was het bezoek aan Ary en haar familie. Ik moest het liefst op zondag komen, omdat er dan zo veel mogelijk familieleden bij elkaar waren. Het was daardoor een heerlijk ontspannen bezoek met veel leuke en vriendelijke mensen om me heen. Het gaat geweldig goed met Ary. Haar gezondheid is prima, maar ook psychisch gaat het goed met haar. Haar vader en broer hebben een naaiatelier voor haar op de veranda van het huis getimmerd, Ary beschikt over de juiste machines (een dank zij een donatie van de zusters CB) en is gemotiveerd door het werk, dat ze graag doet, zelf gekozen heeft en kan uitvoeren op de momenten waarop ze zich daartoe in staat voelt. Ze kan nu gaan rusten als ze zich moe voelt, zonder zich schuldig te voelen tegenover anderen, zoals ze dat in haar vorige baan wel ervoer. Ze heeft de eerste opdrachten al kunnen uitvoeren. De depressiviteit van twee jaar geleden is langzaam weggetrokken.

Ik heb met Ary kunnen praten over de moeilijkheden die zij ervaren heeft, haar eigen verkeerde denkbeelden over haarzelf, de bevooroordeelde kijk van de buitenwereld op haar en nog veel meer. Dat het Ary uiteindelijk zo goed gaat, heeft enorm te maken met de opvang van haar zo liefdevolle familie.

Maar zij is het er ook mee eens, dat op dit gebied nog enorm veel moet gebeuren, omdat zij ook de ervaring heeft zonder enige hulp ooit in het diepe gegooid te zijn. Naast het kookboek, moet er dus ook een ander komen.

Ary was erg enthousiast over onze serviceplanning naar de patienten toe en de bundeling van ervaringen voor algemener gebruik. Ze straalde toen ik haar vroeg, of zij dan wat organisatorisch en administratief werk op zich wilde nemen als vertegenwoordigster van onze Stichting, afdeling Yogyakarta. Goed zo, dacht ik, want ik wist hoe moeilijk zij het vindt (heeft gevonden) om steeds maar hulp te krijgen, zonder in staat te zijn er wat voor terug te doen.

Mogelijk is ze in staat zelfs een belangrijk redactioneel deel van de helpdesk en/of de vraagbaak voor haar rekening te nemen. Maar dat is van later zorg. Er is een ontwikkeling op gang gekomen, die mij heel tevreden maakt.

Na meer dan vier uur vertrok ik, uitbundig uitgezwaaid door mijn vroegere en nieuwe fans. Een warme omarming met Ary vormde de bezegeling van wat tot nu toe gepasseerd is en een signaal voor de voortzetting van ons gezamenlijk werk. Haar vader keek de kunst af en kneep mij als laatste bijna fijn. Hij zegt zo weinig, maar voelt des te meer. Hij is de vader van Ary, maar ook de donor van de nier. Wat Ary overkomt, overkomt hem.

Het was goed om na een jaar weer terug te zijn. Heel goed.

Het geluk heeft me toegelachen en ik hoefde alleen maar te kijken en er open voor te staan. Zelf heb ik ook zo veel mogelijk proberen te lachen.

Ik voel dat me dat gelukt is.

Nieuws van **5 mei 2003** »

5 mei

Dit zal het laatste bericht zijn. Het is mijn laatste volle dag in Yogya en het is de heetste tot nu toe. Zo'n laatste dag zit altijd vol geregeld om weer te vertrekken. De laatste klusjes, de laatste boodschappen in die knal hete straten met permanent knetterend verkeer en smeltend asfalt. Hopelijk borrelt er nog een verslag op uit het plasje water voor de computer.

Ik heb de neiging een evaluatie te gaan schrijven, omdat er zo veel is gebeurd, dat ik pas al schrijvend de zaken op orde kan krijgen. Maar ik doe het niet. Nanti. Ik doe gewoon of het vakantie is.

Ik ga nog wat foto's maken voor ons archief en straks voor u in onze website. Ik heb het gevoel, dat ik met een heel tevreden gevoel mijn reis kan afsluiten. Als ik meer tijd had gekregen, was er meer ruimte voor improvisatie en plotselinge invallen geweest.

Vanmorgen heb ik nog op de Malioboro een paar prachtige batik stoffen gekocht, die als mijn privesponsoring naar Ary's naaiatelier gaan. Ook ga ik nog wat Indonesische

modetijdschriften kopen. Stel dat enkele modellen mensen in Nederland bevallen, stel dat Ary ze zou kunnen maken van de stoffen die alleen maar hier te krijgen zijn, stel dat ik die dan op mijn volgende reis zou kunnen meenemen..... Hier wordt weer een plannetje geboren.

Het voormalige Beka-huis, dat ik vorig jaar ontdekt heb met een grote voorraad schitterende gebruikte en/of antieke wayangpoppen was gesloten. Niet verbazingwekkend, dat gebeurt hier aan de lopende band. Er stond wel opgeplakt, dat ze naar een elders verhuisd waren en na enig gezoek op een totaal andere plaats was er ook nog een gebladderd papiertje met erop in welke straat dat elders was. Dat was een verrassing voor me, dat gebeurt niet vaak. Na een lange wandel- en zoektocht vond ik verstopt achter een eethuisje het winkeltje, met de mij bekende inventaris van vorig jaar. Het viel me nog mee, dat ook de straat niet verhuisd was. Dat komt ook nog wel eens voor. Maar sinds Megawati is er toch wel wat stabiliteit in dit land gekomen. De vorige eigenaar, hij noemde zich vorig jaar *de jongste van de oudsten* was drie maanden geleden van deze aarde vertrokken. Zo had de verhuizing nog een reden ook. Tja, hij had gelijk. Zowel in Nederland als hier zijn de jongsten van de generatie, die *het* allemaal nog meegemaakt hebben, het veld aan het ruimen. Het voormalige Beka-huis voor grammofoonplaten is nu definitief voor altijd voormalig voormalig geworden. Het verleden lost op en is binnenkort alleen nog maar in de neerslag op vergeelde foto's terug te vinden.

Morgenochtend ga ik alleen nog afscheid nemen van Sr. Mijnardien en Sr. Bernadet en geld storten op de rekening van Ibu Sulastri voor de medicijnen in april en dan zit mijn reis en mijn werk voor de stichting er op.

Tot binnenkort.

O ja, de aanstekelijke lach van Dwi heeft mij deze anderhalve week voortdurend begeleid. Onvergetelijk. Mijn geloof in Chinese wenskoekjes is enorm gegroeid.

Sampai berjumpa lagi waktu kembali di Negeri Belanda.

Salam dan do'a saya.

Jef